

C) LA POLÍTICA Y LA PLANIFICACIÓ LINGÜÍSTICA

LA GESTIÓ NORMATIVA DE LA LLENGUA CATALANA. UNITAT EN LA DIVERSITAT O DIVERSITAT D'UNITATS?

Miquel Àngel Pradilla Cardona*

Resumen al final del artículo

The abstract can be found at the end of the article

La gestió normativa de la llengua catalana, amb l'adveniment de nous centres codificadors de caràcter regional, està vivint uns moments de desorientació important. Hom podria dir que la institucionalització de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua ha inaugurat una nova conjuntura estandarditzadora que es podria catalogar com a pluricèntrica. Tanmateix, la dinàmica politicoideològica que n'ha propiciat la creació obstaculitza l'assoliment de consensos imprescindibles per a garantir el funcionament unitari del codi.

L'article fa un repàs sintètic de l'itinerari contemporani que ha seguit l'establiment de la varietat normativa en terres valencianes. El mostra com un vèrtex més del particularisme que importants sectors sociopolítics del País Valencià, avui majoritaris, han impulsat secularment. I en detalla la transformació que ha experimentat, una mutació que l'ha portat a arraconar el secessionisme tradicional i a potenciar l'aïllacionisme referencial.

Amb la definició del concepte de comunitat lingüística com a rerefons de tota la reflexió, l'autor proposa defugir els criteris simbólicoactitudinals, proveïts d'una forta càrrega identitària, i sumar esforços al voltant del factor interaccional. El fet de situar el debat en l'àmbit comuni-

---

* Miquel Àngel Pradilla Cardona, professor titular de la Universitat Rovira i Virgili i membre numerari de l'Institut d'Estudis Catalans.

Data de recepció de l'article: 18.05.2011; data d'avaluació: 30.5.2011; data d'acceptació de la versió final: 27.6.2011.

catiu ens ofereix una interpretació menys ideologitzada del conflicte normatiu i apunta el camí d'una política lingüística compromesa amb la llengua pròpia.

Paraules clau: sociolingüística catalana, política i planificació lingüística, comunicació, secessionisme lingüístic, llengües policèntriques.

Sumari

1. Introducció
  2. La normativa al País Valencià. De les Normes de Castelló a l'acció prescriptiva de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua.
  3. El fet lingüístic i el fet social. El debat sobre la segmentació dels contínuums lingüístics.
    - 3.1. Consideracions preliminars.
    - 3.2. Els factors simbólicoactitudinals. El protagonisme contemporani del criteri de *la consciència dels parlants*.
    - 3.3 El factor interaccional. El valor comunicatiu de les llengües.
  4. Corollari.
- Bibliografia

1. Introducció

Aquest article té el seu origen en una conferència que l'autor de les línies que segueixen va impartir la tardor de 2007 en diversos llocs que, per raons biogràfiques, li resulten especialment propers: Tarragona, Benicarló i Tortosa. L'avinentesa que la va propiciar fou la commemoració del 75è aniversari de les conegudes popularment com a Normes de Castelló, en el marc dels actes de celebració del centenari de la fundació de l'Institut d'Estudis Catalans. Sota la coordinació de Vicent Pitarch, durant uns mesos una bona colla d'estudiosos procedents del món acadèmic van posar en l'agenda sociocultural de força localitats de l'àrea lingüística catalanòfona el tema de la incorporació valenciana al procés de normativització de la llengua. Un procés que, des dels inicis del segle xx, impulsava l'Institut d'Estudis Catalans.

Més enllà de la voluntat de divulgar allò que va representar l'acord de Castelló el 21 de desembre de 1932, la reflexió que en aquells moments em va suscitar ja abraçava de ple la nova conjuntura normativoestandarditzadora que patrocinava la creació de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua (Llei 7/1998, de 16 de setembre, de creació de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua) i l'inici de la seua activitat codificadora, especialment rellevant l'any 2006. Amb la creació d'una nova *auctoritas* valenciana de vocació diguem-ne «regional», s'iniciava una dinàmica policèntrica en la gestió de la norma, inèdita fins aleshores. Una dinàmica que s'ha vist reforçada en temps molt recents amb la Llei 10/2009, de 22 de desembre, d'ús, protecció i promoció de les llengües pròpies d'Aragó, que preveu la creació de

l'Acadèmia Aragonesa del Català.¹ En aquella tardor de 2007 el títol de la meua intervenció fou *Una llengua, una norma*; ara, el dilema que proposo en el títol de l'article vol oferir una interpretació més matisada del moment crucial que, en l'àmbit de la codificació, està vivint la gestió normativa de la llengua catalana.

Sense defugir l'origen primigeni del treball, això és, les Normes de Castelló i, per extensió, els avatars de l'acció prescriptiva contemporània al País Valencià, el lector hi trobarà una reflexió sobre la vigència o la fallida del concepte de *comunitat lingüística*.

2. La normativa al País Valencià. De les Normes de Castelló a l'acció prescriptiva de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua

En l'àmbit del procés d'estandardització de la llengua catalana, el consens que va suposar la signatura de les Normes de Castelló ocupa un lloc rellevant. No en va, l'acord implicava l'acceptació de la doctrina fabriana en terres valencianes, la incorporació d'un territori important a un projecte cultural comú on la llengua compartida n'havia de ser l'eix vertebrador.

D'altra banda, és important destacar que pels volts de l'any 1932 van tenir lloc un parell d'esdeveniments que consolidaran la normativa catalana patrocinada per l'IEC, un corpus prescriptiu que recolzava en tres obres que donaven cobertura als centres d'atenció prescriptiva de tota codificació: *a*) les *Normes ortogràfiques* de l'IEC (1913), lleugerament modificades en el *Diccionari ortogràfic* (1917); *b*) la *Gramàtica catalana* de Pompeu Fabra (1918); i *c*) el *Diccionari General de la Llengua Catalana*, també de Pompeu Fabra (1932). Aquests esdeveniments van ser, d'una banda, l'adhesió a la normativa per part de l'Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona, fet que va tenir com a conseqüència immediata la residualització de l'antinormisme a Catalunya; i, de l'altra, la mort d'Antoni M. Alcover, fet luctuós que va implicar la desaparició de l'antifabrisme a les Illes Balears.

L'any 1932 va ser, doncs, un any cabdal en l'establiment i la difusió d'una

---

1. L'esmentada llei insta a la creació de diverses institucions lingüístiques: *a*) el Consell Superior de les Llengües d'Aragó (articles 10-14), com a òrgan consultiu en matèria de política lingüística; i *b*) l'Acadèmia de la Llengua Aragonesa i l'Acadèmia Aragonesa del Català (articles 15 i 16), com a institucions que exerciran l'autoritat lingüística dels dos idiomes. Per descomptat, malgrat que el nom proposat per a la institució que ha de vetlar per la llengua catalana en terres aragoneses és prou diàfan, no hi ha cap menció específica a la unitat de la llengua catalana o a la possible col·laboració amb altres institucions normativitzadores, com l'Institut d'Estudis Catalans.

norma unitària per a la comunitat lingüística, definida ara, si se'm permet la simplificació, com el conjunt territorial que comparteix la llengua catalana. Fou l'any, en definitiva, en què la unitat de la llengua va deixar de ser una formulació programàtica. Així, amb la vehiculació de la norma en el seu vast domini territorial es feia més efectiva que mai una pulsó unitarista, de vegades tenallada per alguns plantejaments disgregadors, en aquest primer terç del segle XX encara de baixa intensitat. Un període, el que clouen els esdeveniments del 1932, que definirà els grans eixos en què descansarà el nostre procés d'estandardització.

L'itinerari de l'esmentat procés en l'àrea valenciana s'inicia amb l'elaboració i la posterior sanció de les *Normes Ortogràfiques de Castelló*. Aquestes normes esdevindran un referent central en el dictamen del Consell Valencià de Cultura, incorporat al preàmbul de la Llei de creació de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua (1998), on s'explicita que constituïran el punt de partida de l'acció prescriptiva de la nova institució.² Aquesta referencialitat ens obliga a centrar-hi la nostra atenció.

Les *Normes Ortogràfiques de Castelló* s'han d'ubicar en el marc de la normativització de la llengua catalana. Com és sabut, partint dels criteris de diasistematització i d'historicitat es va arribar a un model de codificació que podríem anomenar *monocèntrica*, això és, bàsicament fixada des d'un centre codificador (l'IEC), però *composicional* i *polimòrfica*, és a dir, amb aportacions dels diversos parlars i, alhora, amb l'acceptació de formes alternatives com a solucions equivalents. És justament en l'assoliment de la fixació ortogràfica —d'una importància simbòlica cabdal— on el caràcter composicional es visualitza millor. Dit això, voldria alertar sobre el rerefons ideològic que solen amagar determinades impugnacions a la totalitat quan denuncien, en relació amb el polimorfisme del model, una preeminència de les opcions morfològiques i lèxiques del català oriental central, mentre passen per alt que la composicionalitat afavoreix clarament les varietats occidentals —sobretot la valenciana— en l'establiment del codi gràfic. Tot i admetre una part de raó en la queixa lingüística, novament la identificació o el rebuig dels usuaris en relació amb el

---

2. El paràgraf complet diu: «Les denominades Normes de Castelló són un fet històric que constitueixen i constitueixen un consens necessari. El Consell Valencià de Cultura reivindica l'esperit de l'acord que les féu possible en l'any 32 i entén que eixes normes han sigut el punt de partida, compartit pels valencians, per a la normativització consolidada de la nostra llengua pròpia. Aquella és un patrimoni lingüístic a preservar i a enriquir per l'ens de referència normativa que es proposa en l'apartat següent. L'ens es basarà en la tradició lexicogràfica, literària i la realitat lingüística genuïna valenciana».

model formal ens remet a consideracions extralingüístiques, molt relacionades amb les dinàmiques centrífugues que s'han instal·lat en la nostra comunitat lingüística. I com a prova inequívoca d'aquesta fragmentació referencial, destacaré l'alteració contemporània del monocentrisme originari a favor d'un enfocament policèntric adaptat a l'ordenació autònoma dels territoris catalanòfons de l'Estat espanyol.

Al País Valencià, com a la resta de l'àmbit lingüístic, durant el primer terç del segle XX els escriptors es trobaven en una situació de desorientació deguda fonamentalment a l'anarquia ortogràfica i gramatical imperant. Una part important ja utilitzava abans del 1932 la normativa de l'IEC.³ Per tal d'arribar a una posició de consens, la revista *Taula de Lletres Valencianes*, el juliol de 1930, feia una crida «Als escriptors valencians i a les publicacions valencianes.» Els redactors de l'esmentada revista, davant del ressò que va tenir la convocatòria entre els cercles culturals valencians compromesos, van demanar l'opinió del mateix Fabra. Aquest, en una carta datada el 15 de juliol de 1930, alertava:

El que aneu a fer és molt arriscat. El valencià no pot raonablement adoptar, com a definitiu, altre sistema ortogràfic que l'adoptat pel català... crec que seria convenient que, en acordar-vos a seguir tots tal o tal sistema, les solucions adoptades no es traduïssin en unes normes que es donessin a la publicitat, les quals vindrien a donar fixesa a una cosa que sols pot acceptar-se com a provisional; aquestes normes podrien esdevenir un obstacle a la unificació ortogràfica de la nostra llengua, que tots, valencians i catalans, hem de desitjar.

El parer de Fabra era:

[que procurin allunyar-se] tan poc com sigui possible del sistema de l'Institut. [...] No us en separeu mai capriciosament: feu-ho tan solament quan cregueu que la solució de l'Institut contradiu algun fet valencià (jo no sé que això ocorri mai) o bé pot ser un obstacle seriós en la difusió del valencià escrit.

La redacció de les Normes es va encarregar a la Societat Castellonenca de Cultura. El seu secretari, Lluís Revest, en va ser el responsable. Revest, el 1930, va publicar *La llengua valenciana. Notes per al seu estudi*, on des de l'afirmació de la catalanitat de la varietat valenciana s'oposava a alguns punts de l'ortografia de l'Institut. Essencialment aquells que Fabra no s'havia adonat que contra-

---

3. Publicacions com *El Cuento del Diumenge*, des del 1915, el *Butlletí de la Societat Castellonenca de Cultura*, des del 1920, *Taula de Lletres Valencianes*, des de 1927, etc.

deien la varietat parlada valenciana: *tz* de *realitzar* i el sistema ortogràfic de les africades prepalatals. Això explicaria les deficiències en la redacció de l'apartat de les sibilants.

L'anomenat Aplec de Castelló, realitzat a iniciativa de la revista *El Camí*, va constituir la fita central del procés. L'acord es va fixar el dia 21 de desembre de 1932 amb la signatura de 14 entitats culturals i 52 escriptors. El fet que el pare Fullana, destacat intel·lectual secessionista, fos el primer signant és un clar exemple del consens cívic imperant, que implicava renunciar a les dèries personals en benefici de la necessària uniformitat del codi escrit.

És important destacar el fet que les *Normes Ortogràfiques de Castelló* no impliquen l'establiment de cap normativa alternativa. Ans al contrari, simbolitzaven l'acceptació de la codificació fabriana, lleugerament acomodada, al País Valencià. Van ser concebudes com una adaptació de l'*Exposició de l'Ortografia Catalana* publicada al *Diccionari Ortogràfic* de l'IEC (1917). El caràcter simbòlic i protocolari de l'Aplec de Castelló no s'escapa a ningú en tant que només s'hi van consensuar unes normes ortogràfiques. Mancava una compleció de caràcter gramatical i lèxic. Anys a venir, les aportacions de Carles Salvador, Enric Valor, Manuel Sanchis Guarnier, Francesc Ferrer Pastor, etc., des del fabrisme, van anar afaïçonant un model de llengua que des de mitjan dècada dels noranta ha tingut en l'Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana el referent institucional autòcton. D'alguna manera, hom podria dir que el procés de normativització de la llengua catalana, malgrat la catalogació monocèntrica que li he assignat, des dels seus inicis, ha acollit pràctiques policèntriques, això sí, amb sintonia plena amb els objectius de convergència lingüística que el mateix Fabra va insinuar amb més d'una ocasió a propòsit del paper de valencians i insulars en la gestió col·lectiva de la llengua. L'esmentat procés de compleció hauria menat, segons la interpretació d'un important sector de la intel·lectualitat valenciana, a la «normativització consolidada» a què al·ludia el redactat del dictamen del Consell Valencià de la Cultura. Les coses, però, no han anat ben bé així i, tot partint d'una altra asseveració del mateix dictamen, la que sentència que «L'ens es basarà en la tradició lexicogràfica, literària i la realitat lingüística genuïna valenciana.», a redós de l'AVL s'ha bastit una doctrina de la genuïnitat, de l'autenticitat valenciana, que difícilment pot casar amb la imprescindible comunió de la seua proposta amb la resta del diasistema.

A l'hora de caracteritzar els diferents posicionaments estandarditzadors que tenen a disposició els usuaris de la llengua al País Valencià, és important des-

taçar dos grans pols d'atracció.⁴ Així, d'una banda, tenim els plantejaments individuadors, i, de l'altra, els models convergents amb un diasistema territorial de més abast. El posicionament secessionista maximalitzaria l'aposta disgregadora des de la mateixa negació de la filiació catalana del valencià. Mentre que l'adopció de la versió oriental de l'estàndard difós a Catalunya radicalitzaria la reivindicació de la unitat de la llengua amb l'assumpció d'una varietat formal sense matisos dialectals propis. Val a dir que aquestes dues propostes de màxims actualment tenen un seguiment residual. De fet, el secessionisme tradicional —molt influent en l'àmbit socioideològic— sempre s'ha mogut en una quasivirtualitat a l'hora de generar producció escrita. En canvi, el model arribat des de Catalunya va tenir un protagonisme important —sobretot per la influència, més ideològica que gramatical, de Joan Fuster— a les dècades dels cinquanta i dels seixanta del segle passat. Un model, aquest darrer, que ha focalitzat les crítiques més visceralment dels partidaris del model secessionista.

Dues opcions més ocuparien el lloc central en l'eix que defineixen els dos pols acabats de caracteritzar. D'una banda, tenim el model que impulsa l'Acadèmia Valenciana de la Llengua, i, de l'altra, el que avala l'Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana. Estaríem parlant de dues codificacions *endonormatives*, això és, que no qüestionen la unitat de la llengua de valencians, catalans i balears. Dues propostes que es distancien, però, en relació amb el caràcter *autònom* de la primera i *integracionista* de la segona (Pradilla, 2004, p. 123-126). La primera té com a referents el *Diccionari ortogràfic i de pronunciació del valencià* (2006) i la *Gramàtica normativa valenciana* (2006); i la segona, la *Guia d'usos lingüístics, 1: Aspectes gramaticals* (2002). Totes dues encara no han completat la proposta. I, a hores d'ara, si contrastem les codificacions acabades d'esmentar, haurem de concloure que les discrepàncies —tot i detectar-se'n una tendència creixent— encara no són de gruix. Al primer model l'anomenaré *autonomista*⁵ i al segon *unitarista*. S'entén que la dialèctica entre ambdues propostes —amb hibridacions freqüents entre els usuaris— és la que marca el debat més actualitzat sobre (l'ús de) la llengua.

A l'hora de valorar quina de les dues propostes vigents s'adequa millor a l'ecosistema lingüístic valencià, serà determinant contrastar les necessitats co-

---

4. A Pradilla (2008: 33-63) el lector interessat trobarà una anàlisi detallada dels diferents models lingüísticoideològics que es poden trobar en l'eix esmentat.

5. Aquesta denominació l'he manllevada del conflicte normatiu gallec. Correspon a l'autonominació dels partidaris del model aïllacionista, una filosofia lingüística que té com a pedra angular de la codificació les *Normas ortogràficas e morfológicas do idioma galego* (1982).

municatives que cada opció preveu satisfer. Això ens donarà una idea de l'horitzó de funcionalitat que es reivindica per a la llengua. D'entrada, des d'un punt de vista estrictament instrumental, em resulta difícil acceptar la renúncia a gaudir dels avantatges que suposa participar en un mercat i un univers referencial com el que ofereix la comunitat lingüística catalana en la seua globalitat. Pretendre participar-hi amb una retòrica sobre la convergència lingüística, però des d'una proposta amb desajustaments en la mateixa codificació, no em sembla el millor camí. D'altra banda, entenc que el requeriment d'acceptació (i gestió) autòctona del model autonomista respon a unes demandes socials reals (i no només a una instrumentalització política). Tanmateix, m'agradaria deixar dit que el criteri amb què es pretén afavorir la validació social de la proposta, això és, la identificació de l'usuari amb el model, és extraordinàriament permeable a la ideologia. El ventall de preferències entre els usuaris valencians és molt ample, i fins i tot s'hauria de preveure, en un context de subordinació com l'avaluat, que una part gens menyspreable de la població s'identifique exclusivament amb el castellà, per a un determinat sector l'única llengua que té cabuda en la formalitat. En aquestes condicions, l'acceptació generalitzada d'un model, el que siga, no serà una tasca fàcil.

El model autonomista, en l'àrdua tasca de negociació permanent entre les diferents sensibilitats lingüísticoideològiques que conviuen en el si de l'AVL ha acabat esdevenint una síntesi que recull els principis fonamentals del secessionisme (individuació, col·loquialització de la norma i legitimació de la interferència lingüística) i els projecta sobre la codificació fabriana. Tanmateix, aquesta operació, les dificultats tècniques de la qual són evidents, ha acabat generant un conflicte amb el corpus prescriptiu de l'IEC, en principi no previsible. En aquest sentit, la referència a la «normativització consolidada» de la Llei de creació de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua ens hauria de fer reflexionar sobre la mateixa legalitat de l'orientació lingüística que ha seguit, sobretot, el *Diccionari ortogràfic i de pronunciació del valencià*.

D'altra banda, una de les qüestions més preocupants del model autonomista la constitueix la confusió que genera el reajustament estilístic que promou. Amb l'accés a la primera línia de la formalitat de formes catalogades anteriorment com a col·loquials i l'obertura a l'acceptació d'interferència lingüística, els agents culturals que havien protagonitzat la lluita per la dignificació de la llengua (els sectors universitaris, el món de l'ensenyament i l'àmbit editorial) han vist impugnada el seu capteniment lingüístic. El consens no serà fàcil, malgrat que amb el temps la pressió institucional, amb tots els ressorts administratius al seu servei, pot desnivellar la pugna.

3. El fet lingüístic i el fet social. El debat sobre la segmentació dels contínuums lingüístics

3.1. Consideracions preliminars

Deixeu-me dir, d'entrada, que els conceptes *llengua* i *norma* són força complexos. Es tracta de termes polisèmics, que s'escapen a la univocitat que hauria de presidir tot llenguatge d'especialitat. Hi cal anar alerta. Són dos conceptes molt vinculats a les dinàmiques sociopolítiques que mediatitzen els comportaments socials (i per inclusió, els lingüístics) dels humans (si més no dels humans que es comuniquen amb llengües normativitzades). En relació amb el primer, la llengua, la reificació a què ha estat sotmesa des de la lingüística formal o sistèmica, és a la base del col·lapse definitori dels termes *llengua* vs *dialecte*. Una qüestió que la sociolingüística defuig amb el terme *varietat lingüística*. Quant al segon, la norma, tal com ens fa veure Argenter (2011: 35), ha contribuït al reforçament del procés d'ontologització i reificació de la llengua, tot concebant-la com una realitat discreta i fixada, independent del parlant i de les seues pràctiques comunicatives immediates. En última instància, la llengua seria la norma (o la varietat estàndard) que la representa. D'altra banda, l'establiment de varietats formals (o varietats estàndard) està fortament vinculat a l'aparició moderna del concepte d'estat-nació. A la creació, en definitiva, d'una representació de la llengua sancionadora de la pertinença al grup i de l'alteritat.

La nostra condició de comunitat lingüística administrativament escapçada, amb dinàmiques disgregadores i processos de minorització lingüística actius en graus diversos en els diferents territoris exigeix anàlisis rigoroses. Un debat en què s'ha d'avançar sense més dilació és el de si de la (conjunturalment qüestionada) unitat lingüística i de la (pretesa) unitat cultural se'n desprèn un funcionament sinèrgic en els àmbits comunicatiu i actitudinal. Aquesta acció col·lectiva podria ser alguna cosa molt semblant al que Lluís V. Aracil (1982: 76), anomenava, a propòsit de la disputa sobre la unitat de la llengua, *unitat sociolingüística*; i ens alertava del fet que només s'aconseguirà el consens si som capaços de crear una veritable consciència social de la seua existència. Una *comunitat de consciència*, podríem dir-ne, consolidada des de la lluita contra els prejudicis lingüístics i des de la transformació de les actituds interdialectals. Un veritable programa d'actuació, tot siga dit de passada, de gran transcendència per a la mateixa viabilitat de la llengua qüestionada.

La sociolingüística, sense haver assolit un consens intern, s'ha ocupat a basament de caracteritzar el concepte de comunitat lingüística. D'una manera molt esquemàtica podríem dir que bona part dels investigadors s'alineen al voltant de dos grups de factors. El conglomerat de factors de caràcter simbólicoactitudinal —essencialment la comunió de normes i actituds cap a la llengua dels membres de la pretesa comunitat— ha estat defensat per autors com Fishman (1991) i Labov (1994). El criteri de la interrelació té en Hudson (1981) i Gumperz (1971) els representants més emblemàtics. Hudson ens diu que una manca d'interacció entre territoris que comparteixen una llengua converteix els seus parlants en membres de comunitats lingüístiques diferents. Més encara: un grau elevat d'interacció entre usuaris de llengües diferents els convertirà en membres d'una mateixa comunitat lingüística.

Arribats en aquest punt, per a l'avinentesa que ens ocupa és important fer notar, ara en relació amb la norma, que l'acceptació d'una determinada varietat referencial exigeix una consciència prèvia de comunitat lingüística. I, paral·lelament, no s'ha de perdre de vista que la norma, o l'estàndard que se'n deriva, té un paper substancial en la seua consolidació. D'altra banda, si assumim la condició general de llengua subordinada, és imprescindible incardinar el procés d'estandardització en el marc d'un programa de planificació lingüística. El model d'intervenció lingüística d'Einar Haugen (1966), per exemple, és especialment apte per a la gestió de processos d'estandardització. De manera forçosament esquemàtica, definiré la fase de *selecció* com l'opció per una determinada varietat lingüística en el marc d'un conflicte de normes d'ús; la *codificació* consistirà en l'establiment d'una varietat normativa; la *implementació* implicarà la difusió de la varietat codificada; i, finalment, l'*elaboració* propiciarà l'adquisició de nous recursos expressius —compleció terminològica i multiplicació de recursos sintàctics. La recepció d'aquest model a casa nostra ha tingut en Xavier Lamuela (1984) el seu principal valedor. Això sí, a partir d'una adaptació —no només terminològica— que ens ha aportat formulacions força interessants. La distinció entre llengua codificada i llengua estàndard ha estat una de les més celebrades: la llengua estàndard seria el resultat d'un procés reeixit de vehiculació de la varietat codificada. Planificació del corpus i planificació de l'estatus (Kloss, 1969) anirien, doncs, de bracet i retroalimentarien els seus objectius. Prendre consciència d'aquest lligam serà fonamental a l'hora de bastir una interpretació global de la planificació lingüística domèstica.

En els subapartats que segueixen, prenent suport en els dos blocs de criteris esmentats com a definidors d'una comunitat lingüística, assajaré una interpretació de les dissonàncies observades en el domini lingüístic de la llengua catalana, tant pel que fa a la certificació de la seua unitat, com en la gestió sectorialitzada de la norma que la nova conjuntura politicosocial ha imposat. Hom parteix del convenciment que la pretesa comunitat lingüística catalana avui dia encara no dóna una resposta satisfactòria als requeriments multifactorials suara esmentats. Així, la formulació programàtica de l'existència d'una comunitat lingüística «de Salses a Guardamar i de Fraga a Maó» es veu impugnada permanentment per la proliferació de tensions disgregadores, dinàmiques centrífugues que afavoreixen processos d'individuació de grau i característiques diferents. El cas valencià, per intensitat i tradició, és el més notable i, en conseqüència, centrarà les reflexions d'aquests papers. Tanmateix, convé no perdre de vista per a una anàlisi exhaustiva del fenomen que cap territori catalanòfon no és aliè a plantejaments particularistes de mena diversa.

3.2. Els factors simbólicoactitudinals. El protagonisme contemporani del criteri de *la consciència dels parlants*.

L'agenda sociolingüística més recent ens remet a una constatació paradoxal. Quan semblaven superades les confusions filogenètiques induïdes pels sectors secessionistes —sobretot en el període de trànsit entre la dictadura franquista i l'època democràtica—, quan semblava que la doctrina unitarista —difosa primordialment des del món acadèmic— havia aconseguit deixar en la més absoluta marginalitat els plantejaments acientífics dels qui adduïen teories fabuloses que atorgaven uns orígens mítics a la varietat valenciana, ens adonem que la *questione della lingua* continua, de manera obsessiva, en l'agenda de lingüistes, sociolingüistes i, sobretot, de polítics.

Més que instal·lar-nos en un paroxisme paralitzador, sóc del parer que faríem bé de cercar explicacions raonables i raonades de la persistència contumaç d'aquest capteniment crònic en la societat valenciana. D'entrada, sembla evident que l'estratègia individuadora ha variat i s'ha adaptat discursivament a la modernitat dels plantejaments sociolingüístics. Aquest fet, des d'una tradició sociolingüística com la catalana, amb un fort component reparador i extremadament compromesa amb la subversió de l'*status quo* a què una conjuntura politicosocial adversa havia abocat la llengua, es veu amb una gran perplexitat. Implicaria que la disciplina que ens havia de fornir el corpus teoricometodològic que ens menaria a la normalitat podia haver donat cobertura progra-

màtica a la legitimació d'uns plantejaments disgregadors, tradicionalment vinculats a una aposta de residualització de la varietat històrica i territorial.

Quant a la dialèctica que s'estableix entre els conceptes de llengua i dialecte, l'aplicació al mosaic lingüístic italià ens aporta tot un seguit de reflexions que faríem bé de no perdre de vista des del nostre àmbit lingüístic. En aquest sentit, Vittorio Dell'Aquila i Gabriele Iannàcaro (2004), autors del primer manual universitari de planificació lingüística de la Itàlia contemporània, apunten que la distinció dels conceptes esmentats des del punt de vista lingüístic és absurda. La versió extrema d'aquesta formulació vindria a dir que la lingüística no hi té res a dir. La diferenciació s'hauria de cercar, doncs, en els àmbits social i funcional. Dell'Aquila i Iannàcaro, en parlar de la situació a Itàlia, ens adverteixen que, quan es parla de *dialectes italians*, no s'ha d'entendre 'dialectes d'Itàlia', sinó 'dialectes del llatí a Itàlia'. Ens parlen de la paradoxa que suposa que la varietat que més s'acosta a l'italià, el cors, és considerat una llengua diferent. Asseguren que el català i el castellà (consolidats com a llengües diferents) presenten estructures més pròximes que el llombard i l'italià (considerats la mateixa llengua). Són del parer que el criteri més important és l'estatus d'oficialitat: la llengua tindria un reconeixement social i nacional que el dialecte no té. Més que la tradició literària: el cas napolità en seria un bon exemple. Els autors suara esmentats, des de la tradició italiana, insisteixen a destacar que la segmentació dels contínuums lingüístics amb criteris lingüístics col·lisiona, doncs, amb raonaments sociopolítics. Res de nou, però: som davant d'una asseveració que constitueix un lloc comú en la disciplina sociolingüística.

Probablement, per a l'avinentesa que ens ocupa la formulació de Heinz Kloss (1978 [1952]: 15-24; 1969: 74-77) que ens remet a la distinció de *llengües per distància* (*Abstand*) i *llengües per elaboració* (*Ausbau*) és especialment rellevant. Sense anar més lluny, molt prop nostre el cas galleg esdevé un dels exemples contemporanis d'individuació reeixida a partir d'un procés planificat de distanciament de la varietat portuguesa. Un procés d'elaboració que respon, com és sabut, a motivacions essencialment politicoideològiques. D'exemples d'*Ausbausprachen* a hores d'ara podríem adduir un bon grapat: la segmentació del contínuum escandinau danès, suec i norueg; la desagregació de les varietats luxemburguesa i neerlandesa de l'alemany; les distincions entre búlgar i macedoni, txec i eslovac; la fragmentació de l'espai serbi, croat, montenegrí i bosnià; etc.

Sembla clar que existeix una tendència contemporània a la creació de noves entitats lingüístiques, nous àmbits referencials. I la disciplina sociolingüística

acull tot un seguit de conceptualitzacions que els donen cobertura teòrica. En el paràgraf anterior ens hem referit al procés d'emancipació més celebrat, l'elaboració klossiana, però en podríem d'aduir d'altres, com la doctrina sobre les llengües polinòmiques, que Marcellesi (1980) i Thiers (1993) apliquen al cors, o la disciplina estandardològica de Mulja i (1980), molt influent en el món romànic.

A l'hora de projectar les reflexions precedents sobre el debat domèstic de la unitat de la llengua, ens adonem que ha resistit a fortes embranzides tot exhibint un parell d'arguments favorables i un de clarament a la contra. Els criteris favorables han estat (i encara són): l'homogeneïtat estructural de les diferents varietats i la tradició lingüísticocultural compartida. Hi passarem de puntetes, però deixarem dit que, el primer, el de la proximitat lingüística dels diferents parlars, descansa en els dictàmens sense fissura del món acadèmic, autòcton i internacional (*aurgumentum ex auctoritate*), i recorre sovint a la intercomprensió intralingüística.⁶ El segon, el de la continuïtat històrica dels lligams culturals, ha permès bastir un edifici intel·lectual impressionant mitjançant la utilització d'un codi compartit, amb especificitats territorials però de vocació diasistemàtica.

L'argument en contra, l'autèntica pedra filosofal de les propostes individuadores —el secessionisme tradicional i l'aïllacionisme contemporani— és el de la consciència dels parlants. Una consciència d'especificitat que, tot i no ser ni de bon tros general, és exhibida com la prova irrefutable d'uns plantejaments, avui clarament majoritaris en la societat valenciana. Aquest criteri, amb una forta càrrega identitària al darrere, mediatitza el nou debat, ara sobre l'establiment d'una varietat referencial amb un fort component demarcatiu (vegeu & 3.3.).

En un article de referència obligada, Georg Kremnitz (2008) ens ofereix una reflexió aprofundida sobre un dels metatemes d'aquest treball, la delimitació de les llengües. En relació amb el criteri de la consciència dels parlants, advertim que s'ha d'emmarcar en el procés de democratització de la societat actual i que no és concebible sense l'assumpció d'un fort component ideològic. La consciència popular s'erigirà, doncs, en la gran valedora d'unes propostes emancipatòries que recolzarien en una mena de *saber lingüístic* en construcció permanent. Aquest saber s'aniria conformant a partir de les experiències per-

---

6. Guillem Calaforra (1994) ens forneix una reflexió sobre aquest criteri i n'identifica les febleses estructurals que el fan vulnerable davant una societat (quasi) impermeable a l'argumentari científic.

sonals i col·lectives viscudes pels diferents individus. La sociolingüística americana inclouria aquestes consideracions en l'àmbit de les actituds lingüístiques o, més recentment, en el de les representacions socials. Som, doncs, davant un criteri al qual darrerament la disciplina sociolingüística ha atorgat un paper preferent en la caracterització de les unitats lingüístiques. I, tanmateix, segons la meua opinió, és un criteri susceptible d'una revisió crítica que el situe en unes coordenades d'influència sensiblement menors. Vegem-ho sumàriament.

Permeteu-me retornar a Kremnitz (2008: 19). Ens diu: «Il faut insister sur le fait que ce «savoir linguistique» n'est ni clair ni explicite; Coseriu, s'appuyant sur Leibniz, le caractérise jadis comme «claro confuso» (Coseriu 1958, 33), terme que Brigitte Schlieben-Lange reprit et développa plus tard (1975). Cette pénombre dans laquelle évolue la conscience linguistique la rend fortement influençable et, finalement, vulnérable.». Hi estic absolutament d'acord. I em permeto afegir que en situacions de subordinació lingüística, com la valenciana, amb un fals debat lingüístic que amaga un veritable conflicte identitari, la instrumentalització està servida.

Això no vol dir que l'opinió dels parlants, la seua estimació lingüística, no tinga cap importància. La té, i en contextos multilingües la representació social de les llengües del repertori és determinant a l'hora de fer una prospecció sobre la viabilitat comunicativa de cadascuna. Tanmateix, no podem deixar de banda que aquesta opinió descansa en «sabers» parcials, això és, en experiències massa sovint limitades per l'adscripció a determinades xarxes socials i, com s'ha dit en el paràgraf anterior, interpretacions induïdes sota formulacions fortament ideologitzades davant les quals la indefensió dels individus és molt generalitzada. En relació amb el que s'acaba d'exposar, el cas valencià és un exemple paradigmàtic de dissonància entre el saber objectiu i la ideologia, els dos vèrtexs que Kremnitz (2008: 28-29) proposar de discriminar quan ens referim a les estimacions dels parlants. És clar que, com ell mateix ens recorda, també s'ha de comptar amb la possibilitat (real) d'incorporar en la nostra consciència «savoir objectivement falsifiable». Novament, el cas valencià sembla present en l'asseveració de l'eminent sociolingüista alemany.

3.3. El factor interaccional. El valor comunicatiu de les llengües

La dinàmica comunicativa és, sens dubte, un factor a tenir molt present en la delimitació de les comunitats lingüístiques. Con s'ha dit, sociolingüistes destacats l'han prioritzat obertament. El sintagma *comunitat de parla* ha reforçat la

proposta comunicativa. Gumperz (1971), citat per Mollà (2002: 78), el defineix com «qualsevol grup humà que es caracteritza per una integració regular i freqüent durant un període de temps considerable i separat d'altres grups semblants per la freqüència d'interacció». I des de la sociolingüística domèstica Josep Àngel Mas (2008: 95-144) proposa l'establiment d'una relació de complementarietat en la caracterització de la comunitat lingüística i la comunitat de parla. Així, distingiríem diferents espais de relació funcional (i simbòlica): un de més extens i amb una major feblesa comunicativa entre els seus membres, la comunitat lingüística; i uns altres de més reduïts però més compactats comunicativament, les comunitats de parla. La suma de les comunitats de parla definiria la comunitat lingüística.

La sociolingüística, doncs, ha pres en consideració el criteri de la interrelació dels parlants però no li ha sabut atorgar el paper preeminent que alguns investigadors, entre els quals m'incloc, hem anat reclamant de manera repetida. Kremnitz (2006: 65-66) va més enllà i reivindica una sociologia de la comunicació com a pas previ d'una teoria general de la comunicació, encara pendent de formulació. Des d'aquesta talaia discursiva, l'investigador alemany carrega contra la lingüística *acomunicativa* i contra una sociolingüística massa centrada en el component social i incòmoda amb la dinamicitat de l'objecte d'estudi.

Paral·lelament a la consideració d'aspectes tan importants per a l'esdevenidor de les llengües com l'*estatus* (la situació legal) i el *prestigi* (el reconeixement intern i extern), Roberto Bein (2001) en va proposar un altre, el *valor d'ús* (*Gebrauchswert*). Kremnitz (2003), un parell d'anys més tard, l'anomenarà *valor comunicatiu* (*kommunikativer Wert*). Malgrat les dificultats de formalitzar-lo, una definició provisional establiria el valor comunicatiu d'una llengua en una societat (o en una part) a partir de la freqüència global de les interaccions dels seus membres. Estaríem parlant de la utilització real d'una llengua (o d'una varietat) en una societat, independentment de les polítiques de promoció o de repressió aplicades pels seus governants.

La fragmentació o la fusió d'espais comunicatius, seguint Kremnitz (2006: 66-70; 2008: 13-16), es pot explicar en termes de *comunicació* i de *demarcació*. La funció demarcativa, amb un fort component identitari, posaria èmfasi en les particularitats comunicatives dels individus i de les societats. La dialèctica entre aquestes dues funcions se sol resoldre de la manera següent: si la demarcació augmenta, la probabilitat de fragmentació d'un espai comunicatiu és més gran; si allò que augmenta és la comunicació, la fusió de formes lingüístiques (i de comportaments) tindrà moltes possibilitats de reeixir. Des d'una

perspectiva variacionista (geolingüística i sociolingüística) aquest fet s'ha corroborat en moltes ocasions, de manera que en la caracterització de les varietats lingüístiques és fonamental recórrer a la història sociocultural dels territoris. Així, les isoglosses lingüístiques, en permanent estat de variabilitat, en constitueixen la dimensió lingüística. I els fenòmens lingüístics variables s'expliquen sovint a redós dels fluxos comunicatius, també canviants, de les comunitats de parla.

Les comunitats lingüístiques parteixen, doncs, d'una situació d'equilibri entre les funcions esmentades. Ara bé, determinats avatars històrics poden alterar aquesta relació equitativa, de manera que la modificació dels fluxos comunicatius a l'interior de la comunitat pot incrementar el component demarcatiu d'alguna de les seues parts. Un procés, el que s'ha descrit, que, malgrat ser especialment rellevant en les societats contemporànies, ha menat a la creació de noves comunitats lingüístiques des de temps immemorials. Arribats en aquest punt, és important destacar que cada fragmentació d'un espai comunicatiu minora el valor d'ús de les varietats resultants, ja que els parlants perden interlocutors. D'altra banda, si la segregació es dona en un context territorial multilingüe, s'ha d'avaluar rigorosament el rol comunicatiu que adopta l'altra (o les altres) llengua (llengües) en litigi.

Novament, la projecció sobre el cas valencià de les reflexions precedents ens permetrà avançar en la interpretació del conflicte. Efectivament, avui dia el procés d'individuació valencià recolza en un context altament deficitari de comunicació transautonòmica (i de comunió simbólicoafectiva). Impulsat per unes elits al poder que prioritzen els valors identitaris de la funció demarcativa, la pèrdua de valor comunicatiu de la varietat valenciana es compensa amb la potenciació del valor comunicatiu de la llengua castellana, omnipresent en la formalitat comunicativa de l'ecosistema valencià. No cal dir que en el marc d'una situació tan desequilibrada la varietat valenciana presenta una situació de crisi d'usos que ens fa témer pel seu futur a mitjà termini (Pradilla, 2008: 83-120).

Les tensions entre els conceptes de comunicació i demarcació que acabem de presentar també permeten avaluar el conflicte de normativitzacions que sol acompanyar la segregació dels espais comunicacionals. D'entrada, però, voldria destacar que l'elaboració de les codificacions lingüístiques respon més a criteris polítics i socials que lingüístics. I el cas català no n'és cap excepció. Així, malgrat haver-se desenvolupat en absència d'un estat-nació, el procés d'establiment de la normativa catalana, encapçalat per Pompeu Fabra i sancio-

nat per l'IEC, s'incardinava en un projecte d'índole superior al servei d'una reconstrucció nacional liderada, a principis del segle XX, per Prat de la Riba. La norma proposada, independentment dels criteris tècnics amb què es va formular, imaginava, doncs, un espai nacional de cohesió grupal. Una comunitat que havia d'acollir els parlants de tots els territoris de parla catalana. Sense espai per a endinsar-me en una qüestió tan espinosa, voldria deixar dit que l'esmentada equivalència herderiana entre llengua i nació, hàbilment instrumentalitzada des de sectors ideològics profundament espanyolitzants que havien sobreviscut al franquisme, ha esdevingut la coartada del rebuig radical al projecte d'unitat lingüística de catalans, valencians i balears.

L'aparició de varietats referencials de nova creació està vinculada sovint a canvis sociopolítics que posen en evidència la fractura del consens preexistent en un àmbit comunicatiu. Les emancipacions polítiques de l'etapa postcolonial o les noves fronteres que han generat conflictes contemporanis testimonien el que s'acaba de dir. Aquestes varietats solen potenciar tot un seguit de formes interpretades com a genuïnes d'un col·lectiu que no hi vol renunciar malgrat la previsible reducció del valor comunicatiu del nou codi. La solució exonormativa és l'origen de les llengües per elaboració (*Ausbausprachen*) a què he fet referència en el subapartat anterior. Però hi pot haver una sortida endonormativa, que se sol articular al voltant del concepte de llengües pluricèntriques (o policèntriques). Sembla que fou Heinz Kloss (1978 [1952]: 66-67), pioner en tantes formulacions sociolingüístiques, el primer a utilitzar-lo per a donar compte de la proliferació de centres referencials en l'àmbit de la mateixa llengua.

En relació amb el que s'acaba de dir, el diasistema gallec, portuguès i brasiler ens permet exemplificar aquesta doble sortida a les reivindicacions d'individuació referencial. Així, el gallec s'ha escindit tot creant una *Ausbausprache* exonormativa; i el brasiler porta a terme una gestió endonormativa cada cop més autònoma del seu àmbit comunicatiu primigeni. L'espanyol, passada l'època colonial i amb una comunitat lingüística molt extensa i disgregada, actualment esdevé un cas paradigmàtic de plantejament pluricèntric (Asociación de Academias de la Lengua Española, malgrat la tutela de la Real Academia de la Lengua Española).

D'altra banda, més enllà de la creació d'*auctoritas* regionals, la potenciació de formes peculiars de base territorial és un capteniment cada cop més freqüent en la comunicació actual. Un capteniment que no té les mateixes conseqüències en les grans llengües internacionals (l'anglès i l'espanyol, per exemple)

que en àmbits comunicatius més reduïts. Això és, mentre que l'increment de la demarcació lingüística i la consegüent disminució del valor comunicatiu de les llengües de gran abast no posa en perill la seua funcionalitat, en canvi en les llengües mitjanes, com la catalana, i en les minoritàries, l'esmentada reducció pot tenir conseqüències funestes. Per exemple, si la demarcació és excessiva, la pèrdua de valor comunicatiu afecta sectors tan sensibles com el mercat editorial, que veu aprimat excessivament el seu àmbit d'acció fins a qüestionar-ne la viabilitat.

L'octubre de l'any 2005, Georg Kremnitz fou convidat a participar en la II Jornada de l'Associació d'Amics del Professor Antoni M. Badia i Margarit. El tema de la trobada acadèmica fou *Cap a on va la sociolingüística?* Kremnitz ens va oferir una reflexió força matisada sobre la dinàmica unitat-diversitat en l'espai comunicatiu català. Uns mesos abans, el desembre de 2004, la seua participació com a president de tribunal en la lectura d'una tesi doctoral sobre l'espai occitanocatalà⁷ va ser instrumentalitzada pel valencianisme intransigent com una presa de posició en favor del separatisme valencià. Així, doncs, l'avinentesa que li va procurar la participació en l'homenatge a Badia i Margarit fou aprofitada pel destacat sociolingüística per tal d'exposar el seu pensament sobre el tema. L'article en què va derivar la seua intervenció (Kremnitz, 2006), malgrat l'interès de les seues consideracions, em dóna la sensació que ha passat totalment desapercebut.

En aquest treball, Kremnitz desdramatitza la concurrència de normes en una mateixa comunitat. Escriu: «Em sembla que la sociolingüística del conjunt català guanyaria treballant en aquesta direcció i que el normativisme barceloní deuria obrir-se en direcció a una més gran permeabilitat de les altres varietats del català, per exemple també als mitjans com la ràdio, la televisió, etc. Un espai més gran per a la varietat a l'interior de la llengua augmentaria la funció comunicativa i disminuiria els perills d'un demarcacionisme exagerat» (Kremnitz, 2006: 75-76). Un parell d'anys més tard, tot referint-se a les solucions pluricèntriques (Kremnitz, 2008: 32) ja no deixa marge d'ambigüitat en relació amb el seu posicionament: «Il va de soi que dans le cas de langues menacées une telle stratégie n'est pas sans risques. Mais elle est de toute façon préférable, du point de vue des chances d'emploi et de survie, à des conceptions identitaires plus rigoureuses encore qui tentent de trancher tout lien de communication entre les variétés comme le font quelques représentants de la

---

7. Dictamen de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua sobre els principis i criteris per a la defensa de la denominació i l'entitat del valencià.

renaissance occitane (qui vont jusqu'à refuser la dénomination de la langue) ou comme le fait une frange de valencianistes face au catalan».

Segons la meua opinió, el pensament de Kremnitz, malgrat que descansa en alguns pressupòsits sobre la codificació i l'estandardització de la llengua catalana que caldria revisar, ens ofereix una visió desapassionada que hauria d'estimular la nostra reflexió interna. D'entrada se m'acuden un parell de qüestions que només apuntaré, tot i ser conscient que exigeixen un desenvolupament més pregon. La primera fa referència a la percepció, consolidada fins i tot en determinats cercles acadèmics, que la normativa de la llengua catalana privilegia la varietat barcelonina des d'un plantejament monomòrfic. Aquesta consideració no només parteix d'un coneixement insuficient de la norma (tal com s'ha dit, composicional i polimòrfica), sinó que hi té una responsabilitat rellevant la difusió quasiexclusiva per part dels agents socioculturals catalans implicats (ensenyament, mitjans de comunicació i administració) d'un model que només la visualitza parcialment. Dit això, no voldria passar per alt la constatació de l'existència de tot un seguit d'accions dels agents esmentats, encara insuficients, tendents a visualitzar la diversitat de solucions formals que la norma preveu. El problema, doncs, no el tenim en la norma, sinó en la seua vehiculació. El codi normatiu català, més enllà de la millora d'aspectes que poden grinyolar, ofereix un marc d'actuació òptim per a garantir un treball tècnic al voltant d'un projecte comunicatiu fonamentat en l'assoliment d'un model unitarista des de la diversitat d'opcions referencials proposades. Sense anar més lluny, la proposta valenciana al voltant de l'IIFV constitueix una aposta per un model de base territorial que té ben present la seua incardinació en un àmbit comunicatiu de més abast. La implementació de la norma en la societat és la que caldria redireccionar, quan es done el cas, cap a un tractament més equitatiu de la diversitat formal.

L'altra qüestió que voldria esbossar ens remet als riscos que corren les llengües subordinades a què al·ludia Kremnitz quan s'endinsen per la senda del pluricentrisme. A hores d'ara, amb una AVL consolidada legalment i exercint l'acció codificadora que se li ha encomanat, i una altra acadèmia, l'Acadèmia Aragonesa del Català, a punt d'entrar en funcionament, el plantejament pluricèntric, de grat o a la força, sembla inevitable. Què en podem esperar, doncs, d'aquesta nova conjuntura estandarditzadora? El cas valencià, amb una llarga història de desencontres al darrere, respon a una motivació politicoideològica evident. En aquesta nova direcció que ha iniciat el particularisme valencià, l'acció codificadora empresa per l'AVL no ha aconseguit

deslliurar-se d'una política lingüística institucional profundament tribal, que vol impermeabilitzar l'ecosistema valencià de qualsevol vinculació a un espai comunicacional (i simbólicoactitudinal) de més abast. Si bé, tal com s'ha dit, a hores d'ara les discrepàncies en el model proposat no són insalvables, la tendència que es dibuixa, impulsada per la incomunicació promoguda des del poder, amb episodis tan sinistres com la judicialització de TV3 al País Valencià, augura un augment indefectible de la demarcació referencial. El risc de fragmentació lingüística hi és. I de persistir les actuals circumstàncies sociopolítiques, l'afebliment de la comunicació interautonòmica pot acabar naturalitzant la dinàmica demarcativa de la varietat referencial que gestiona l'AVL.

4. Corol·lari

En la història social de la llengua catalana, les Normes de Castelló simbolitzen la incorporació de l'àrea valenciana a un projecte cultural compartit amb la resta de territoris de l'àmbit lingüístic. Les esmentades normes sancionaven l'ortografia fabriana i hi incorporaven algunes especificitats amb voluntat d'adequar determinades solucions gràfiques a la fonètica de la varietat valenciana. El consens de Castelló va estimular un procés de compleció de la varietat referencial valenciana en què van participar destacats gramatògrafs i lexicògrafs valencians. L'esmentat procés, que va acollir la publicació d'obres de molta rellevància, la dècada dels vuitanta del segle passat ja havia assolit un grau d'elaboració força avançat. El món acadèmic, des de l'Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana, en seria el dipositari principal. Avui, el seu model és a punt de completar-se amb la proposta lèxica. L'acció de l'IIFV, tot i que metodològicament podria catalogar-se com a policèntrica, s'incardina plenament en la gestió monocèntrica patrocinada per l'IEC. Una gestió normativa, la de l'IEC, que, malgrat les confusions que ha generat la difusió social majoritària d'un model amb preeminència de la varietat oriental central, continua apostant per bastir una norma comuna respectuosa amb la variació diatòpica.

L'adveniment, l'any 1998, de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua inaugura una nova conjuntura estandarditzadora per a la llengua catalana. Aquesta mena de *policentrisme de fet* a què acabo d'al·ludir esdevé ara *policentrisme de dret*. Un dret, tot siga dit de passada, que col·lisiona amb el Reial Decret 3118/1976 que reconeix l'autoritat normativitzadora de l'IEC per a tot l'àmbit de la llengua catalana. Aquest nou episodi parteix de la voluntat de formalitzar un

pacte lingüístic amb què l'aleshores president de la Generalitat Valenciana, Eduardo Zaplana, volia traure la llengua de la dinàmica política en què es trobava immersa, especialment virulenta durant l'època de la transició democràtica. L'esmentada operació va tenir l'aquiescència del poder polític català del moment i descansava en la creació d'una institució normativa autòctona, l'AVL, que, amb els ulls posats en la varietat valenciana, havia de garantir la unitat de la llengua. I, efectivament, després d'un període de negociació entre les diferents sensibilitats lingüísticoideològiques dels acadèmics aquesta unitat quedava certificada mitjançant un dictamen polèmic (del 2 de febrer de 2005), atenuat in extremis sota la pressió del poder polític en un dels episodis més lamentables de la història recent del conflicte. Un episodi que evidencia una tutela política que mediatitza enormement el funcionament de la institució. L'AVL, segons la meua opinió, amb aquesta declaració iniciava una etapa que podia ser interpretada en clau de veritable esdeveniment històric. Tanmateix, el 2006, amb la publicació dels primers treballs de gruix, la *Gramàtica valenciana* i, sobretot, el *Diccionari ortogràfic i de pronunciació del valencià*, va començar a posar-se de manifest l'arraconament de les formes lingüístiques convergents que el model de l'IIFV havia impulsat. D'aleshores ençà, faríem bé de no oblidar que la qüestió a dilucidar ja no és la unitat de la llengua sinó el seu funcionament unitari, un debat tan transcendent com l'anterior per a la viabilitat comunicativa de la llengua.

L'acceptació o el refús d'una varietat referencial vénen determinats per una consciència prèvia de comunitat lingüística. El cas valencià ens remet a una disputa en què els contendents discrepen obertament sobre l'àmbit territorial on han de bastir complicitats, de la mena que siguen. Arribats en aquest punt, l'autor d'aquestes reflexions no es pot estar de dir que defugir les consideracions identitàries (nacionals) i centrar el debat en l'àmbit cultural aplanaria molt el camí d'una entesa sempre complicada. No en va, la dinàmica identitària és a la base dels diversos plantejaments individuadors valencians, el secessionisme tradicional i l'aïllacionisme contemporani. Uns plantejaments que recorren sovint al discurs colonialista, passant per alt que erren en el colonitzador. Una dinàmica particularista que magnifica el criteri de la *consciència dels parlants* a l'hora de qüestionar l'existència de la comunitat lingüística. Un criteri tan voluble i fàcilment manipulable en situacions conflictives que l'epistemologia sociolingüística hauria de posar en quarantena.

D'altra banda, si s'assumeix la condició de varietat subordinada, el debat sobre el model de llengua no es pot desvincular de l'horitzó de funcionalitat anhelat.

Planificació del corpus i planificació de l'estatus, quan són tutelades pel poder institutiu, solen anar de bracet. Dit això, ve a tomb recuperar la dialèctica entre comunicació i demarcació amb què Georg Kremnitz interpreta la fusió o la segmentació dels àmbits comunicatius. Sens dubte, sotmetre el cas valencià a la prova del factor interaccional ens ajuda extraordinàriament a posar llum en la interpretació del conflicte lingüístic. En aquest sentit, ha de quedar clar que la tendència constatada a bastir un model institucional amb una forta càrrega demarcativa (identitària) està en clara sintonia amb una planificació lingüística institucional que té en la impermeabilització comunicativa (amb la prohibició de la recepció de TV3 com a paradigma) un dels grans eixos d'actuació. D'altra banda, és fonamental prendre consciència que la pèrdua de valor comunicatiu de la varietat valenciana que comporta la fragmentació de l'espai comunicacional només afavoreix la llengua castellana, l'idioma que disputa veritablement l'espai formal (i identitari) al codi autòcton.

Tornant al títol de l'article, sembla clar que avui la gestió normativa de la llengua catalana es troba més prop d'un model amb diversitat d'unitats (varietats referencials i centres codificadors) que d'un model d'unitat en la diversitat. La nova conjuntura estandarditzadora és un indicador més de la fallida dels factors simbólicoactitudinals i de l'extraordinària feblesa dels interaccionals que defineixen l'existència de la comunitat lingüística. La viabilitat d'aquests darrers, els factors comunicacionals, ha de ser la principal comesa d'una planificació lingüística compromesa amb la varietat valenciana. I des d'aquest compromís irrenunciable en l'assoliment del millor futur per a la llengua, l'exploració de camins de consens entre les institucions codificadores implicades hauria de ser una prioritat correlativa.

Bibliografia

- ARACIL, L.V. (1982) *Papers de socio-lingüística*, Barcelona: La Magrana.
- ARGENTER, J.A. (2009) «Per una norma en la diversitat o per una diversitat de normes?», dins Kabatek, J; C.D. Pusch (eds.) *Variació, poliglòssia i estàndard*, Aachen: Shaker, p. 33-41.
- BEIN, R. (2001) «Die Wechselwirkung Prestige/Gebrauchswert des Französischen: früher erste, heute dritte Fremdsprache in Argentinien», dins Born, J. (ed.), *Mebrsprachigkeit in der Romania*, Französisch im Kontakt und in Konkurrenz zu anderen Sprachen. Wien: Ed. Praesens, p. 82-90
- CALAFORRA, G. (1994) «La «unitat de la llengua catalana» com a fet científic i *argumentum ex auctoritate*: revisió crítica», *Zeitschrift für Katalanistik* 7: p. 37-56.
- COSERIU, E. (1958) *Sincronia, diacronia e historia. El problema del cambio lingüístico*, Montevideo: Universidad de la República.
- DEL'ÀQUILA, V.; G. Iannàcaro (2004) *La pianificazione lingüística. Lingue, società e istituzioni*, Roma: Carocci editore.
- FERRANDO, A. (ed.) (1990) *La llengua als mitjans de comunicació*, València: Institut de Filologia Valenciana-Universitat de València.
- , (2006) «Percepció i institucionalització de la norma lingüística entre els valencians: panorama històric» dins Ferrando, A.; M. Nicolàs (eds.) *La configuració social de la norma lingüística a l'Europa llatina*, Alacant: Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana.
- FISHMAN, J. A. (1991) *Reversing Language Shift*, Clevedon-Philadelphia-Adelaide: Multilingual Matters.
- GUMPERZ, J. (1971) *Language in Social Groups*, Stanford: Stanford University Press.
- , (ed.) (1982) *Language and Social Identity*, Cambridge: Cambridge University Press.
- HUDSON, R.A. (1981) *La sociolingüística*, Barcelona: Ed. Anagrama, p. 46-47.
- HAUGEN, E. (1966) *Language Conflict and Language Planning. The Case of Modern Norwegian*, Cambridge: Mass., Harvard University Press.
- , (1983) «The Implementation of Corpus Planning: Theory and Practice», dins Cobarrubias, J. (ed.) *Progress in Language Planning*, Berlín-Nova York-Amsterdam: Mouton Publishers.
- KLOSS, Heinz (1969) *Research Possibilities on Group Bilingualism: A Report*, Quebec: International Center for Research on Bilingualism.
- , (1978) *Die Entwicklung neuer germanischer Kultursprachen seit 1800*. Düsseldorf: Schwann [1952, München: Pohl].
- KREMnitz, G. (2001) « Le travail normatif en occitan », in: Boyer, H ; P. Gardy

- (coords.) *Dix siècles d'usages et d'images de l'occitan*, Paris : L'Harmattan, p. 21-42.
- , (2003) « Le concept de 'conflit linguistique' aujourd'hui. Essai d'une mise à jour. Avec une annexe : Quelques remarques sur le terme de 'valeur communicative' des langues », *Lengas*, 54, p. 7-22.
- , (2006) « Català, valencià, balear: respostes científiques a qüestions polítiques? », dins Vallverdú, F. (ed.) *Cap a on va la sociolingüística? Jornades de l'Associació d'Amics del Professor Antoni M. Badia i Margarit (Barcelona, 20 d'octubre de 2005)*, Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, p. 63-76.
- , (2008) « Sur la délimitation et l'individuation des langues. Avec des exemples pris principalement dans le domaine roman », *Estudis Romànics*, 30, p. 7-38.
- LABOV, W. (1994) *Principles of Linguistic Change. Internal Factors*, Oxford, Blackwell.
- LAMUELA, X. (1984) « Fixació i funcionament de la gramàtica normativa en el procés d'estandardització de la llengua catalana », dins DDAA (1984) *Problemàtica de la normativa del català. Actes de les primeres jornades d'estudi de la llengua normativa*, Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, p. 65-90.
- MARCELLESI, J.B. (1980) « De la crise de la linguistique à la linguistique de la crise: La sociolinguistique », *La Pensée*, 209, p. 4-21.
- MAS, J.À. (2008) *El morfema ideològic. Una anàlisi crítica dels models de llengua valencians*, Benicarló: Onada Edicions.
- MOLLÀ, T. (2002) *Manual de sociolingüística*, Alzira: Bromera.
- MULJA I, Ž. (1980) « Per una classificazione 'standardologica' delle lingue romanze », a Izzo, H.J. (ed.) *Italic and Romance. Linguistic studies in honor of Ernst Pulgram*, Amsterdam: John Benjamins: 85-96.
- NICOLÀS, M. (1998) *La història de la llengua catalana: la construcció d'un discurs*, València/Barcelona: Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana/ Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- PRADILLA, M.À. (2004) *El laberint valencià: Apunts per a una sociolingüística del conflicte*, Benicarló: Onada Edicions.
- , (2008) *La tribu valenciana. Reflexions sobre la desestructuració de la comunitat lingüística*, Benicarló: Onada Edicions.
- SCHLIEBEN-LANGE, B. (1971) « La conscience linguistique des Occitans », *Revue de Linguistique Romane*, XXXV, p. 298-303.
- THIERS, Ghjacumu (1993) « Language contact and Corsican polynomia », dins Posner, R.; J.N. Green (eds.) *Trends in Romance Linguistics and Philology*, vol. 5: *Bilingualism and Linguistic Conflict in Romance*, Berlin/New York: Mouton de Gruyter, p. 253-270.

Resumen

La gestión normativa de la lengua catalana. ¿Unidad en la diversidad o diversidad de unidades?

Miquel Àngel Pradilla Cardona

La gestión normativa de la lengua catalana, con la llegada de nuevos centros codificadores de carácter regional, está viviendo unos momentos de desorientación importante. Uno podría decir que la emergencia de la Academia Valenciana de la Lengua ha inaugurado una nueva coyuntura estandarizadora que se podría catalogar como pluricéntrica. Sin embargo, la dinámica politicoideológica que ha propiciado la creación obstaculiza la consecución de consensos imprescindibles para garantizar el funcionamiento unitario del código.

El artículo hace un repaso sintético del itinerario contemporáneo que ha seguido el establecimiento de la variedad normativa en tierras valencianas. Lo muestra como un vértice más del particularismo que importantes sec-

tores sociopolíticos del País Valencià, hoy mayoritarios, han impulsado secularmente. Y detalla la transformación que ha experimentado, una mutación que lo ha llevado a arrinconar el secesionismo tradicional y a potenciar el aislacionismo referencial.

Con la definición del concepto de comunidad lingüística como trasfondo de toda la reflexión, el autor propone rehuir los criterios simbólicoactitudinales, provistos de una fuerte carga identitaria, y sumar esfuerzos en torno al factor interaccional. El hecho de situar el debate en el ámbito comunicativo nos ofrece una interpretación menos ideologizada del conflicto normativo y apunta el camino de una política lingüística comprometida con la lengua propia.

Palabras clave: sociolingüística catalana, política y planificación lingüística, comunicación, secesionismo lingüístico, lenguas policéntricas.

Abstract

The Management of Catalan Language Norms: Unity in Diversity or a Diversity of Unities?

Miquel Àngel Pradilla Cardona

The management of Catalan language norms, with the advent of new regional centers of codification, is undergoing periods of major disorientation. It could be said that the emergence of the Valencian Language Academy has given rise to a new state of affairs in language standardization, which could be categorized as multicentric. Nonetheless, the politico-ideological dynamic that propitiated its creation is impeding the achievement of points of consensus that are essential in order to guarantee the unitary functioning of the code.

This article provides a concise overview of the contemporary development of the Catalan language standard used in the Valencian territory. It portrays this development as but one more vertex of the particularism that major sociopolitical sectors of the Valencian

Country, which today are in the majority, have pushed for for centuries. The article sets forth in detail the transformation it has experienced, a change that has led it to discard traditional secessionism and encourage referential isolationism.

With the definition of the concept of language community as a backdrop to the entire discussion, the author proposes a departure from symbolic-attitudinal criteria, which bear a major load of identity-based issues, and advocates a joining of forces around the factor of interaction. Situating the debate in the communicative realm offers us a less ideologized interpretation of the language standardization conflict and points the way to a language policy that is committed to the autochthonous language.

Key words: Catalan sociolinguistics, language policy and planning, communication, language secessionism, polycentric languages